

Les mencions antigues que en citarem es refereixen a la muntanya, però el context, en part, dóna a entendre clarament la zona més ampla: «ademprivos de M.», 1232; «los boschs --- qui són ves --- *Muncia*», 1341.

Donem ara les *MENCIONS ANT.*, amb llurs cites, per ordre cronològic.

1090-1: Ramon Berenguer I, el Vell, promet al Monestir de Sant Cugat donar-li aquell territori quan es conquisti als moros Tortosa: «--- pertinentes ad *Rabitam* --- in montanis --- sicut terminatur ab aqua *Vallichona*, usque ad extrem, a villa de Cascall et de Codair, et sicut aqua discurrit a *Montesuyam* usque ad mare» (*Esp. Sagr.* XLII, § 1, p. 282.22); 1090: mateix any, un mes més tard (primers de juny), repeteix la donació en termes semblants, si bé ara retenint-ne «duas partes per fevum» repetint, però, els mateixos llocs i noms, ordenats en ordre un poc diferent: «ab aqua *Vallichonae* --- sicut aqua discurrit a *Montesuyam* usque ad mare» (*Esp. Sagr.*, XLII, p. 283 11).

Després de la conquesta de Tortosa. 1149: el terminal del castell d'Amposta (*Imposta*) anava «de fonte de *Alcharrova* usque in mare, et sicut vergit a vertice de *Montestiano* usque ad flumen Iberis, et sicut descenditur de *Montestiano* usque in mare, --- cum ipsa *Rabita* ---» (MiretS., *Templ.* p. 62, n. 5); 1222: «ademprivos de *Muncianis*» (Carta de p. d'Ulldecona, Font Rius, *C. d. p.* § 242); 1227: «usque ad *Monstianum*» (Font R. § 251.12); 1239: «ipsa serra ipsius --- talaya que dicitur de *Muncia*» (ibid., § 276) (p. 401, 5f.); 1281: *rupibus Montisciani* --- usque ad *Montescianum* (ib. § 273, p. 439.7 f.); 1287: «serra de *Montescia*» (ib. § 22); 1274, en català: «roches de *Munsià*» (ib. § 375, p. 482.7); 1341: «en los boschs de la ciutat [de Tortosa], així en aquells qui són ves lo Coll de Balaguer et de Cardó, com en aquells qui són en lo Port de Tres Heres et de Montsagre et de *Muncià*» (*BABL* XI, 407); 1562: *Montsià* (*BABL* XII?, 52).

Les mencions que hem aplegat són molt valuoses però algunes es presten a certs dubtes que convé aclarir de seguida. En les dues primeres no lliga la *-m* final amb la prep. *a* d'ablatiu: cal fer-hi una lleu esmena: la *-m* deu estar per *-ni* o *-ne* (err. de còpia ben fàcil). La grafia *st*(*Montestiano*) de 1149, i 1227 (*Monstianum*), és increïble: aquesta *st* és incompatible amb la forma viva *munsià* i amb la de les altres mencions: aquesta *-t* deu ser errònia: probable corregir-ho en un *Montesuyano* com el de les dues primeres.

ETIM. Ningú n'ha escrit res (silenci en *AlcM*).¹ En efecte és un problema ben obscur. D'antuvi només hi ha dos punts clars: l'ètimon havia de terminar en *-an*, i la sibilant intermèdia havia de ser del tipus *-ç*

i no del tipus *-s*. He assajat tres pistes diferents, que passo a exposar.

A) Hi ha una semblança considerable amb la forma antiga *Munciar* (839), que revesteix el nom del poble de *Músser*, a Cerdanya: és enlairat turons amunt, a la dreta del Segre; en l'art. que li dedico es demostra, que el seu nom ve d'una base ibero-basca *MUNTZIAR, format amb el basc *mun*o 'puig, muntanya', amb sufixos: *-TZI* i la terminació àtona *˘AR*.

10 ¿Podria venir *Montsià* també d'aquí? De seguida veiem dues grosses diferències: el lloc de l'accent; i *Montsià(n)* termina en *-N* no pas en *-R*. Pensariem en un estrany i arbitrari canvi de sufix? Però les mencions més antigues, les dues de 1001, i les de 1149 i 15 1227, on hi ha una vocal entremig de la sibilant i la *j* ens en acaben de dissuadir.

B) Altra pista: que tindria l'avantatge de partir de mots catalans existents (i no de l'hipotètic **Muntziar*), és si fos compost de *mont*, amb una variant primitiva del mot *siija* (cat. ant. *cija*, veg. *DECat.* VII 955-958, i ací els art. *Cisa*, *Ensija*, *Xies*). Seria força convincent si el *Montsià* fos una muntanya o zona abundant en avencs o abismes, o n'hi hagués algun de molt conegut, com la gran bòfia que donà el nom de 25 la Serra d'Ensija.

Cal, però, comprovar-ho bé. Un repàs dels fets coneguts no ho ha confirmat gaire. Els col·laboradors del *Nom.* del *C.E.C.* diuen que hi ha la «Cova Bonica», molt interessant; però és en el te. d'Alcanar, a 4 30 k.: ignorem si és cap a la muntanya de Montsià. Cert que Taradell (*Enci. Cat.*) hi ha estudiat pintures rupestres, i és possible que siguin en coves (no consta). El que tenim comprovat és que en les mencions del Montsià es parla a cada pas de «roches» (1274), 35 *rupibus* (1281) i coses anàlogues. Allà on hi ha roquers, pot haver-hi forats o coves. Tanmateix no n'hem trobat una prova palesa, ni ben segura. I allò que s'oposa més a aquesta pista és la forma arcaica, en *-suyan*, de les 4 mencions més antigues, que està 40 en evident desacord amb la *i* de *s(ɰ)ja* (i fins del seu ètimon *CÈIA).

C) Tenim, doncs, la sensació que en les pistes A) i B) anem per un camí que no promet; amb la intuïció 45 que hem de cercar per una altra banda. Puix que som en aquesta regió, també cal pensar si es tracta d'un NL d'origen aràbic. Tenim arabismes toponímics, a grapat, tot al voltant: *La Ràpita*, *Vinaròs*, *Les Ventalles*, *La Sènia*, *Alfara*, *El Mascà*, *Benifassà*, 50 *Rafalgarí*...

Si algú hi objectés la inicial *Mont-* ens faria poc efecte. *Mon-* té una *n* intrusa en molts arabismes: *Montortal*, *Montserrat* (d'Alcalà), *Moncarro* (Vila ~), *Monsó*, *Monlleó*, *Moncàtil* etc. I un nom en *Mo-* és 55 sempre suspecte de venir d'un participi àrab o altra preformativa aràbiga *mo-*, *ma-*.